

MİMARLIK PLANLAMA VE TASARIM ALANINDA ARAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRMELER - I

EYLÜL/2021

EDİTÖR
DOÇ. DR GÜLBİN ÇETİNKALE DEMİRKAN

gece
kitaplığı

İmtiyaz Sahibi / Publisher • Yaşar Hız
Genel Yayın Yönetmeni / Editor in Chief • Eda Altunel
Kapak & İç Tasarım / Cover & Interior Design • Gece Kitaplığı
Editörler / Editors • Doç. Dr Gülbin Çetinkale Demirkan
Birinci Basım / First Edition • © Eylül 2021
ISBN • 978-625-8002-39-3

© copyright

Bu kitabın yayın hakkı Gece Kitaplığı'na aittir.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir yolla
çoğaltılamaz.

The right to publish this book belongs to Gece Kitaplığı.
Citation can not be shown without the source, reproduced in any way
without permission.

Gece Kitaplığı / Gece Publishing

Türkiye Adres / Turkey Address: Kızılay Mah. Fevzi Çakmak 1. Sokak Ümit Apt.

No: 22/A Çankaya / Ankara / TR

Telefon / Phone: +90 312 384 80 40

web: www.gecekitapligi.com

e-mail: gecekitapligi@gmail.com

Baskı & Cilt / Printing & Volume

Sertifika / Certificate No: 47083

Bölüm 6

GELENEKSEL KÜLLİYE VE CAMİ MİMARİSİNİN YORUMLANMASINA YÖNELİK BİR STÜDYO DENEYİMİ

Merve ÖZKAYNAK¹

Murat ORAL²

1 Arş. Gör. Dr., Amasya Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, ORCID: 0000-0002-1423-6749

2 Doç. Dr., Konya Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, ORCID: 0000-0003-4848-5417

1. Giriş

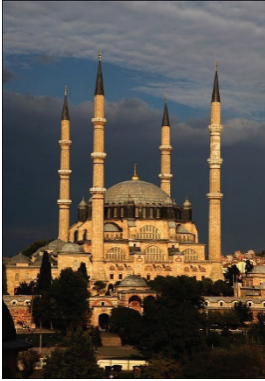
Türkiye’de çağdaş cami mimarisine yönelik arayışlar Mimar Burhan Arif’in *Arkitekt Dergisi*’nde 1931 yılında yayımlanan projesi (Arif, 1931) ile başlamış ve günümüzde modern caminin biçimsel formuna dair tartışmalar devam etmektedir. 1950’li yıllarda Kocatepe Camii yarışması ile başlayan geleneksel kubbeli cami mimarisinin kopyalanması mimarlık camiası tarafından eleştirilmiştir. Fakat cami mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde inşa edilen camilerin taklitlerine yönelik yapılan ağır eleştiriler yok sayılarak, sahte tarihselci camiler hızla inşa edilmişlerdir. Günümüzde ise cami ibadet ve ibadethane kavramlarından uzaklaşarak, kubbe mimarisi anıtsallaştırılmaya başlamıştır. Çağın gereklilikleri ve teknolojik imkanlar doğrultusunda inşa edilen geleneksel camilerin tamamının ya da belirli elemanlarının oranının bozularak kopya edilmelerinin inşa edilecekleri zamana göre yeniden yorumlanarak tasarlanmaları gerekmektedir. Kuban (1967)’in “eğer bir çağın stilini en büyük stil olarak düşünmek kabil olsaydı, o çağın içinde bir yapıda en büyük sanat eseri olarak kabul etmek ve ondan sonra bu büyüklerin büyüğünü aynen kopya etmek kâfi gelirdi.” ifadesi cami mimarisinin her dönemin şartları içinde yeniden düşünülerek yeni formlara ve üst örtülere sahip olan tasarımların oluşturulduğunu en iyi şekilde yansıtmaktadır.

Cami mimarisinde özgünlük sorununun mimarlık meslek hayatı için önemli olmasına rağmen, teorik ile uygulamalı eğitimin bir arada yürütülmemesi ve akademisyenlerin uzmanlık alanları doğrultusunda stüdyo eğitiminde göz ardı edilmektedir. Cami mimarisinde kimlik sorunu kavramının temel nedenlerinden biri olarak görülen, mimarların bilinç düzeylerindeki eksikliğin temeli olan mimarlık eğitimi esnasında farkındalık kazandırılmaması sorunu çalışmanın ana problemini oluşturmaktadır. Bu kapsamda kentlerin monotonlaşma ve kimliksizleşme sorunlarını ele alan kuramsal yaklaşımla bir stüdyo eğitimi yürütülerek mimarlık öğrencilerine farkındalık oluşturulacağı hipotezi öne sürülmektedir. Çalışmanın amacı ise stüdyo eğitiminde çağdaş cami mimarisine yönelik arayışları değerlendirmek ve mimar adayı mimarlık öğrencilerin çağın gerekliliklerine uygun, teknolojinin sunduğu imkanları en iyi şekilde değerlendiren ve kimlikli cami tasarımları gerçekleştirebilmelerini sağlamaktır. Bu kapsamda öğrencilerden özgün dokusu olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yer alan kentlerde çağdaş cami tasarımı yapılması beklenmiş ve sonuç ürünler değerlendirilmiştir. Süreç sonucunda öğrencilere verilen eğitimin olumlu ve olumsuz yönleri değerlendirilmiştir.

2. Cami Mimarisine Kuramsal Yaklaşımlar

Cami tasarımında kuramsal yaklaşımlar ile tarihi çevrede yeni yapı tasarımlarında kullanılan yaklaşımlar ile benzerlik göstermektedir. Tarihi

kentlerde yeni yapı uygulamalarında temel yaklaşımlar mevcut yapıyı yorumlama yaklaşımı, mevcut yapıyı taklit etme/kopyalama yaklaşımı ve zıt yaklaşımlar olmak üzere üç kategoride sınıflandırılmaktadır (Aydın, 1998; Baydarlıoğlu, 1994; Doğrusöz, 1994; Duralı, 2007; Düzgün, 2010; Enç, 2009; Güler, 2004; Karatosun, 2010; Korumaz ve Özkaynak, 2019; Oç, Heath, ve Tiesdell, 2010; Turhan Kut, 2017; Veliöğlu, 1992). Bu bağlamda; Jahic (2008)'in yaklaşımı baz alınarak cami mimarisi geleneksel cami mimarisi, gelenekselin yorumlandığı cami mimarisi, gelenekselin taklidi cami mimarisi ve cami mimarisinde zıt yaklaşımlar olmak üzere dört kategoride sınıflandırılabilir. Emeviler, Abbasiler, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinde inşa edilen camiler birer geleneksel cami örnekleridir. Selçuklu Dönemi'nde düz çatılı ya da mihrap önünde yer alan çift cidarlı kubbe ile örtülü iken, Osmanlı Dönemi'nde harim kısmının tamamının kubbe ile örtülü cami mimarisi ortaya çıkmıştır. Edirne Selimiye Camii ve Sultan Ahmet Camii geleneksel cami mimarisine örnektir (Şekil 1).

Şekil 1. Geleneksel Cami Mimarisine Örnekler a) Edirne Selimiye Camii (Şengül) b) Sultan Ahmet Camii (Çobanoğlu, 2009)

Geleneksel caminin tamamının ya da belirli öğelerinin kopyalanarak ile inşa edilen cami mimarisi ise gelenekselin taklidi cami mimarisi olarak adlandırılmaktadır. Bu cami mimarisinde gelenekselin kubbe, minare, tonoz ve kemer gibi elemanları günümüz teknolojisi kullanılarak taklit edilmektedir. Bu yaklaşımı benimseyen mimarlar Selçuklu ve Osmanlı Dönemi cami mimarisinin devam etmesi gerektiğini savunarak, eski camilerin kopyalanması gerektiğini savunmaktadır. Bu yaklaşımın savunucuları Türkiye'de her kentte yapılan çok sayıda örnekleri bulunması yönüyle azımsanamayacak derecededir. Gelenekselin kopyalandığı cami mimarisi diğer yaklaşımlar arasında en fazla karşı çıkılan ve zıt görüşe sahip olan yaklaşımdır. Bu yaklaşımı eleştirenlerden biri olan Bektaş (1991); korunacak olan geleneksel mimariye yapılacak en büyük saygısızlığın onu kopyalamak olduğunu ifade ederek, çağın şartları içinde yapılan tarihi binaları gü-

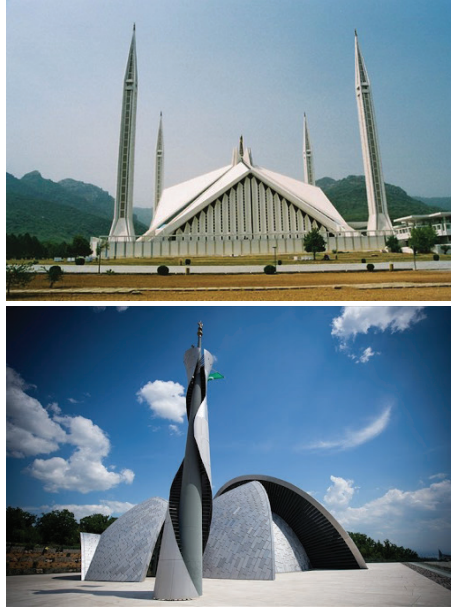
nümüz yapım teknikleri ve teknolojileri ile taklit edilmesinin yenilikçi bir yaklaşım olmadığını ifade etmektedir. (Kazmaoğlu ve Tanyeli, 1986) taklit cami mimarisini, eski üslup ve dönemlere özgü biçimleri ya pek az değiştirerek ya da hiç değiştirmeden günümüz teknolojisi ile kullanmanın, çağdaş yapıya tarihi bir yapının cephesinin giydirilmekten öteye gidemediği ile eleştirmiştir. (Norberg-Schulz, 2001) yerin ruhu (genius loci) kavramına saygı göstermek amacıyla yapılan taklit uygulamaların yanlış bir yöntem olduğunu belirterek, çağın gereklilikleri doğrultusunda yeni tasarımların yapılması gerekliliğini ifade etmiştir. Jahic (2008) ise cami mimarisinde tarihselcilik olarak belirttiği bu görüşe karşı çıkararak; çağdaş cami mimarisinin sürekliliği geleneksel formları taklit ederek değil, ait olduğu çağı yansıtan yeni tasarımlar arayarak ifade etmesi gerekliliğini savunmaktadır. Ankara’da bulunan Hüsrev Tayla ve Fatin Uluengin tarafından tasarlanan Kocatepe Camii ve İstanbul’da inşa edilen Hacı Mehmet Güner tarafından tasarlanan Çamlıca Camii gelenekselin taklidi cami mimarisine birer örnek olarak verilebilir (Şekil 2).

Şekil 2. Gelenekselin Taklidi Cami Mimarisine Örnekler a) Çamlıca Camii b) Kocatepe Camii (URL-1)

Gelenekselin yorumlandığı cami mimarisi tarihi yapılarda kullanılan kubbe, kemer, eyvan, sütun ve tonoz gibi mimari öğelerin çağın gereklilikleri, teknolojinin ilerlemesiyle üretilen malzeme ve keşfedilen yeni tekniklerle yeniden tasarlanarak yorumlanması yaklaşımını ile sürmektedir. Bu yaklaşım tarihsel öğelerin birebir kopyalanması yaklaşımının aksine, öğelerin günümüze adapte edilmesini savunmaktadır. Serageldin (1996)’in

adapte edilebilir modern yaklaşım olarak adlandırdığı bu yaklaşımı, Veli-oğlu (1992) uyum ve yorumlama olarak ifade ederek tarihi yapıda egemen olan elemanların, biçimlerin, düzenlerin, ilkelerin analiz edilmesi, değerlendirilmesi ve yorumlanmasıyla günün malzeme ve teknolojisi ile yeni tasarımlarda kullanılması olarak tanımlamıştır. Bu yaklaşımın benimsendiği camiler incelendiğinde; kubbenin formunun piramidal, yarım kubbe, yerden yükselen kubbe gibi farklı biçimlerde yorumlandığı görülmektedir. (Özçakı, 2018) çağdaş camilerde çatı biçimlenişlerinde kubbenin kullanımını; kubbenin parçalanması, kubbenin yapıyı içermesi, kubbe formunun yansıtılması, kubbenin öneminin artırılması olmak üzere dört tipolojide sınıflandırmıştır. Pakistan İslamabad'da bulunan Vedat Dalokay tarafından tasarlanan Şah Faisal Camii ve Darko Vlahović ile Branko Vučinović tarafından tasarlanan Hırvatistan'da bulunan Riyeka Camii gelenekselin yorumlandığı cami mimarisine örnek olarak verilebilir (Şekil 3).

Şekil 3. Gelenekselin Yorumlandığı Cami Mimarisine Örnekler a) Şah Faisal Camii, İslamabad, Pakistan (URL-2) b) Riyeka Camisi, Riyeka, Hırvatistan (URL-3)

Cami mimarisine bir diğer yaklaşım olan gelenekselin zıttı modern yaklaşımda ise; tarihi biçimlerin reddedilerek, caminin bir ibadet mekanı olarak kabul edilmesi ve temsil ettiği sembolik değer kökenine inilerek tasarım yapılması gerekliliği öne sürülmektedir. Bu yaklaşımda gelenekselde kullanılan kubbe ve minare gibi öğelerin çağın teknolojisinin verdiği imkanlar doğrultusunda kullanıldığı benimsenerek, cami mimarisinin bu öğelerden ayrı düşünüleceği düşüncesine

karşı çıkmaktadır. Rasdi (2002), kubbeli cami mimarisini heykelleştiren gelenekselin taklidi uygulamaları eleştirerek, İslam kültürünün bakış açısı ile yeni tasarımlar yapılmasını savunmuştur. (Kuban, 2011) ve (Öz, 1954) klasik Osmanlı kubbe mimarisinin taklit uygulamalarını gerçekleştirenleri eleştirerek; yaşasalar Mimar Sinan, Mimar Mehmet Ağa ve Mimar Davut Ağa'nın günümüz çağındaki tasarımlarının kubbe mimarisinden uzak olacağını ifade ederek, modern cami mimarisinin tasarımlarına yönelimin olması gerektiğinden bahsetmişlerdir. Bu yaklaşımın benimsendiği cami tasarımları incelendiğinde; kare, dikdörtgen, amorf ya da eğrisel formların kullanıldığı özgür biçimlenmelerin olduğu görülmektedir. Türkiye İstanbul'da bulunan Emre Arolat tarafından tasarlanan Sancaklar Camii (URL-4), Gülzar Haider (Haider, 1980) tarafından tasarlanan Indiana'da Kuzey Amerika İslami Öğrenciler Camii ve Türkiye Ankara'da bulunan Behruz ve Can Çinici tarafından tasarlanan TBMM Camii modern yaklaşımlara birer örnektir (Şekil 4).

Şekil 4. Modern Yaklaşımda Cami Mimarisine Örnekler a) Sancaklar Camii, İstanbul, Türkiye (URL-4) b) Kuzey Amerika İslami Öğrenciler Camii, Indiana, ABD (URL-5) c) TBMM Camii, Ankara, Türkiye (URL-6)

3. Stüdyo Deneyimi

3.1. Stüdyonun Amacı, Konusu ve Programı

Stüdyo eğitiminin temel amacı; öğrencilere cami tasarımında çağdaş yaklaşımların kuramsal yaklaşımlar bağlamında farkındalığın kazandırılarak yenilikçi tasarımlar deneyimlemektir. Konya Teknik Üniversitesi Stüdyo VIII dersi kapsamında yazarlar tarafından yürütülen stüdyo eğitimi ile öğrencilerin profesyonel iş hayatına başlamadan önce kimlikli kentler/kimlikli yapılar sorununa çözüm getirilmesi beklenmiş, teorik alt yapı

oluşturularak uygulamalı bir eğitim verilmiştir. Kentlerin kimlik sorununda cami tasarımları bakımından ele alınması beklenen stüdyo eğitiminde, günümüz cami tasarımlarına ne şekilde yenilikler getirilebileceği sorunsalı üzerinden tartışma ortamı oluşturulmuştur. Öğrencilerden geleneksel cami ve külliye kavramının tasarımını yeniden ele almayı amaçlayan ve bir kompleks olarak düşünerek 21. yy. teknolojisi, düşünce yapısı ve çağdaş mimari üslubu çerçevesinde tasarım yapımları istenmiştir. Öğrencilerden beklenen geleneksel cami mimarisinin taklidinden ziyade, caminin ifade ettiği anlamın ve cami mimari öğelerinin yorumlanarak günümüze uyarlanabilen tasarımlardır.

Bu amaç doğrultusunda, stüdyo eğitiminde kendine özgü dokusu olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin ve Diyarbakır kentlerinden birinin seçilmesi istenmiştir. Öğrencilere proje konusu olarak seçilen kentlerin özgün kimliklerinin analiz edilerek 1000 kişilik cami kompleksi tasarımı verilmiştir. Proje kapsamında seçilen kentin tarihi, morfolojik gelişimleri, tarihi kent merkezlerinin ve mimari dokusunun analiz edilmesi, anıtsal ve sivil mimari yapıların tipolojilerinin incelenmesi, yöresel yapı malzemelerin araştırılması ve verilerin sentezlenerek projeye yansıtılması beklenmiştir.

Stüdyo eğitiminde Stüdyo VIII dersinin bitirme projesi olması nedeniyle, süreç teorik bilgilerin tartışılması, analiz/sentez çalışmaları ve ara sınavların yapılması olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada literatürün incelenerek kuramsal alt yapının oluşturulması ve atölyede konunun derinlemesine tartışılmasını içermektedir. İkinci aşama Güneydoğu kentlerine düzenlenen teknik geziyle birlikte yerinde yapılan sosyal, kültürel ve mimari dokunun analizi ve elde edilen analiz verileri doğrultusunda oluşturulan sentez çalışmalarını kapsamaktadır. Bu aşamada tasarım alanındaki mevcut problemlerin tespitine yönelik çözüm önerileri geliştirilerek, tasarım sürecine girdi sağlaması istenmiştir. Sürecin son aşamasında ise; yapılan analiz ve sentez çalışmaları doğrultusunda oluşturdukları konsept doğrultusunda tasarladıkları projelerini ara sınav ve final jürilerinde sunmuşlardır. Bitirme projesi sürecinde öğrencilere bireysel masa eleştirisi yerine her hafta grup eleştirisi yöntemi ile kritik verilmiştir. Stüdyoda öğrencilerden dört ara sınav ve bir final sınavı olmak üzere beş jüriye katılmaları beklenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Stüdyo Programı

Aşama No	Hafta No	Haftalık Program ve Beklenenler
I. Aşama: Teorik altyapının oluşturulması	1. Hafta	Projenin amacı, konusu, programı ve süreçte beklenenlerin tanıtılması
	2. Hafta	Cami mimarisi hakkında kuramsal yaklaşımlar, teorik alt yapının oluşturulması ve ulusal-uluslararası literatür hakkında bilgilendirme
	3. Hafta	Öğrencilerin proje konusuna dair kavramsal araştırmaları ve sunumları <ul style="list-style-type: none"> • Cami mimarisi kavramı • Kimlik/kimliksizlik kavramı • Tarihi çevre ve kent çekirdeği kavramı • Geleneksel cami kavramı • Çağdaş cami kavramı Öğrencilerin proje konusuna dair örneklerin incelenmesi <ul style="list-style-type: none"> • Geleneksel cami tasarımları • Sahte tarihselci tasarımlar • Cami mimari öğelerini yorumlama • Cami tasarımlarında çağdaş tasarımlar • Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne dair araştırmalar, kentsel analizler ve doku analizleri
	4. Hafta	Proje konusu hakkında kuramsal tartışmalar ve sunumlarla desteklenmesi
II. Aşama: Analiz süreci	5. Hafta	Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin ve Diyarbakır kentlerine düzenlenen teknik gezi <ul style="list-style-type: none"> • Gezi esnasında alanda analizler, yerin ruhunu anlama, proje ön raporu niteliğinde araştırmalar, kente dair analiz çalışmaları, kentin sosyal, kültürel ve mimari dokusunu anlama
	6. Hafta	Tasarım alanına ve seçilen kente dair analizler, sentezler, konsept diyagramlar ve ana fikir paftalarının hazırlanarak atölyede tartışılması
	7. Hafta	Tasarım alanına ve seçilen kente dair analizler, sentezler, konsept diyagramlar ve ana fikir paftalarının hazırlanarak atölyede tartışılması
III. Aşama: Uygulama süreci ve sonuç ürünlerin alınması	8. Hafta	1. Jüri
	9. Hafta	Bağımsız Çalışma
	10. Hafta	2. Jüri
	11. Hafta	Bağımsız Çalışma
	12. Hafta	3. Jüri
	13. Hafta	Bağımsız Çalışma
	14. Hafta	4. Jüri
15. Hafta	Bağımsız Çalışma	
16. Hafta	Final Jürisi	
(Bağımsız çalışma öğrencinin bireysel olarak hazırladığı, fakat kritik almadığı haftalardır.)		

3.2. Tasarım Alanı ile İlgili Veriler ve Analizler

Stüdyo eğitiminde cami merkezli inşa edilen geleneksel külliyeinin yeniden yorumlanması amacıyla çağdaş külliye tasarımı istenmiştir. Cami merkezli olarak yürütülen atölyede alanın namaz saatleri dışında cami ve çevresinin kullanılabilmesi için kütüphane, çok amaçlı salon, sergi alanları ve çocuk oyun alanları kamusal alanlar tasarıma dahil edilmiştir. Tasarım alanında atölyeler, seminer odaları gibi eğitim fonksiyonları; dükkanlar, kafeler, restoranlar, kitap satış bürosu gibi ticari alanlar; lojman, şadırvan, tuvaletler, abdesthaneler, cenaze alanı ve açık/kapalı otoparklar gibi cami ek fonksiyonlar bulunmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. Stüdyo tasarımında istenen fonksiyonlar

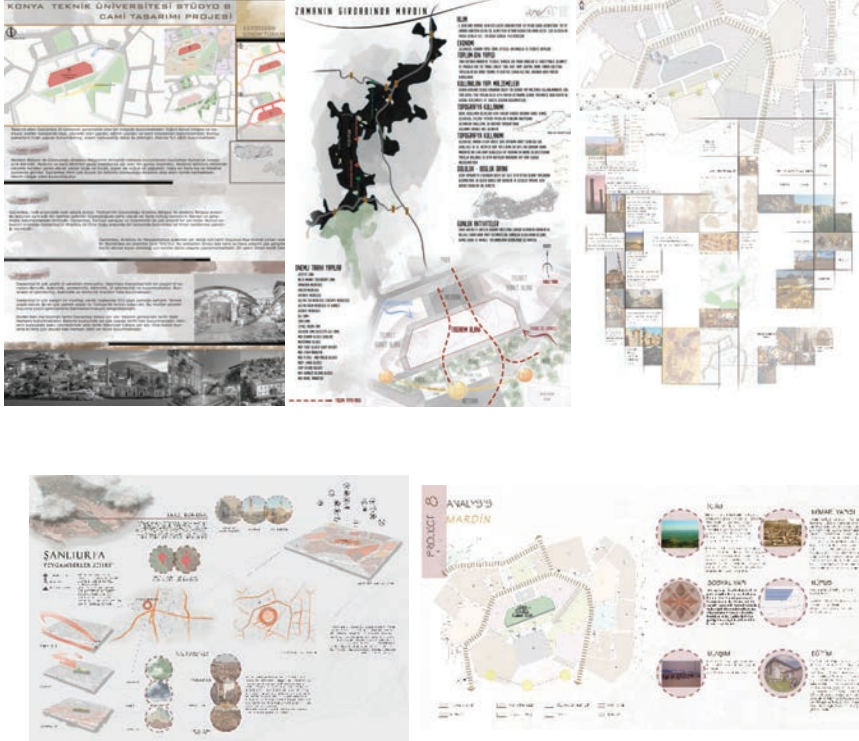
İbadethane	Eğitim	Ticari Alan	Kamusal Alanlar
Cami	Atölyeler	Dükkanlar	Kütüphane
Şadırvan	Seminer Odaları	Kafeler	Çok amaçlı salon
Lojman	Rehberlik	Restoranlar	Sergi alanları
Tuvaletler	Kur'an Kursu	Kitap satış bürosu	Çocuk oyun alanları
Abdesthaneler		Ofisler	Etkinlik alanları
Minare			Rekreasyon alanları
Cenaze alanı			
Otoparklar			

Stüdyo sürecinde tasarım alanı Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin ve Diyarbakır kentlerinden birinin seçilmesi istenmiş, fakat her öğrenciye ortak bir tasarım alanı verilmiştir. Bu uygulama ile öğrencilerin analiz verilerinin farklılaşmasıyla, aynı coğrafi bölgede yer alan farklı kentlerin jeolojik özellikleri, mimari ve kent gelişimleri ile sosyo-kültürel açıdan farklılıklara sahip olması yönüyle öğrencilerin proje tasarımlarına girdi sağlaması istenmiştir. Stüdyo kapsamında öğrenciler tarafından yapılan analizlerle kentlerin morfolojik yapılarının, mimari dokularının analiz edilerek, kent yerleşimi, parsel-ada bazında yapı yoğunluğu ve sokak dokusu bağlamında kültürel, sosyal ve ekonomik özellikleri belirlenmiştir. Kentlerin iklim verileri sonucunda Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer almalarından dolayı yazların çok sıcak ve kurak, kışların ise soğuk olduğu karasal iklimin etkili olduğu görülmektedir. Sıcak iklimin etkili olmasından dolayı kentlerin tarihi merkezleri organik dar sokak dokusuna sahiptirler. Konutlar ve üst katlarında meydana gelen çıkıntılar geleneksel dar sokakların gölge mekanlar haline gelmelerine imkan tanımaktadır. Tasarım alanlarının iklim verileri geleneksel sokak dokusunun dar ve sıkışık olmasına neden olmuştur. Kentlerin jeolojik yapılarının analizleri sonucunda, Diyarbakır'da siyah renkli bazalt taşı, Gaziantep'te

Şanlıurfa ve Mardin’de yumuşak kalker olan sarı havara taşı kullanıldığı görülmektedir. Yerel taşlar olarak kullanılan malzemeler kentlerin dokusunu oluşturmaktadır.

Öğrenciler tasarım alanlarının buldukları kentlerde yer alan cami tasarımlarını incelemişler ve geleneksel camilerle gelenekselin taklidi camileri tespit etmişlerdir. Kentlerde çağdaş cami tasarımlarına ise rastlanmamıştır. Mevcut camilerde yerinde analizler yapan öğrenciler, cami çevresini fotoğraflarla belgelemişlerdir. Geleneksel camilerin turistler tarafından sıklıkla ziyaret edildiği görülürken, diğer camilerin namaz vakti dışında kullanılmadıkları görsel analizlerle tespit edilmiştir. Öğrencilerin tasarımlarına yönelik örnek analiz çalışmaları öğrencilerin isimleri sansürlenip, proje tasarımı numaralandırılarak Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin Analiz Çalışmalarından Örnekler

Öğrencilerin yaptıkları analizler sonucunda belirli bir yatırım harcanan cami ve çevresinin sadece namaz vakitlerinde değil, bu saatler haricinde de kamunun hizmetine açılması gerekliliği atölye içi tartışmalarda vurgulanmıştır. Bu nedenle kamusal mekanların her yaş grubuna hitap eden

evrensel tasarımların yapılması, farklı kitlelere özel etkinlik alanları oluşturulması ve toplanma merkezi niteliği taşıması gerekliliği saptanmıştır. Öğrenciler yaptıkları analizlerin ardından bu tespitlerin tasarıma ne şekilde girdi sağlayacağına dair sentez çalışmaları yaparak, konsept tasarımlar üretmişlerdir.

3.4. Çıktılar

Projenin son aşaması olan uygulama sürecinde analiz ve sentez çalışmalarının ardından tasarımın ana fikri, konsept şemaları, vaziyet planı, kat planları, kesitleri, görünüşleri, maketleri ve üç boyutlu model çalışmaları hazırlanmıştır. Sonuç ürünün hazırlanmasında çağdaş cami mimarisinde kuramsal yaklaşımlar ile alanda yerinde yapılan gözlem ve analizlerden yola çıkarak ana fikir çalışmalarının altlığı oluşturulmuştur. Kavramsal konsept çalışmalarının oluşumunda bir ibadet mekanı olan caminin anlamı ve camide kullanılan mimari elemanların sembolizm değerleri tartışılarak, ifade ettikleri anlamın kökenine inilmiştir.

Cami tasarımındaki yaklaşımlar bağlamında 23 öğrencinin katıldığı stüdyo eğitimi değerlendirildiğinde öğrencilerin proje çıktıları gelenekselin taklidi, gelenekselin yorumlandığı ve modern tasarımlar olmak üzere üç kategoride sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma sonucunda 4 öğrenci gelenekselin taklidi, 11 öğrenci gelenekselin yorumlandığı, 8 öğrenci ise çağdaş cami mimarisi tasarımını benimsemiştir.

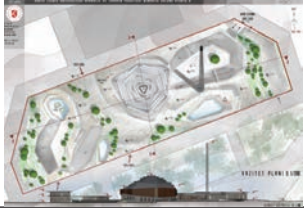

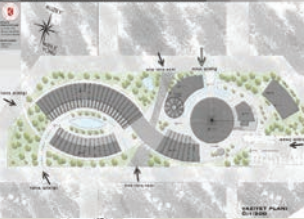
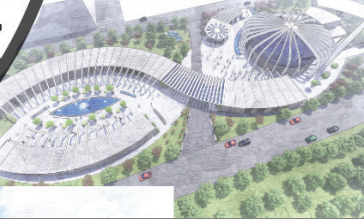

Cami mimarisinde gelenekselin taklidi yaklaşımını benimseyen öğrenciler ana fikir olarak cami biçiminin geleneksel görünümlü kubbeli camilerle anlaşılabilirliğini savunarak tasarımlarını gerçekleştirmişlerdir. Bu yaklaşım stüdyo yürütücüleri tarafından eleştirilse de bu yaklaşımı benimseyen öğrenciler süreç içinde fikrini değiştirmemişlerdir. Stüdyoda diğer yaklaşımlara göre gelenekseli taklit eden yaklaşımı benimseyen öğrenci sayısı 4 kişi ile en az sayıda tercih edilmiştir. Bu yaklaşımı benimseyen öğrencilerin tasarımlarına yönelik paftaları öğrencilerin isimleri sansürlenip, proje tasarımı numaralandırılarak Tablo 4’de verilmiştir.

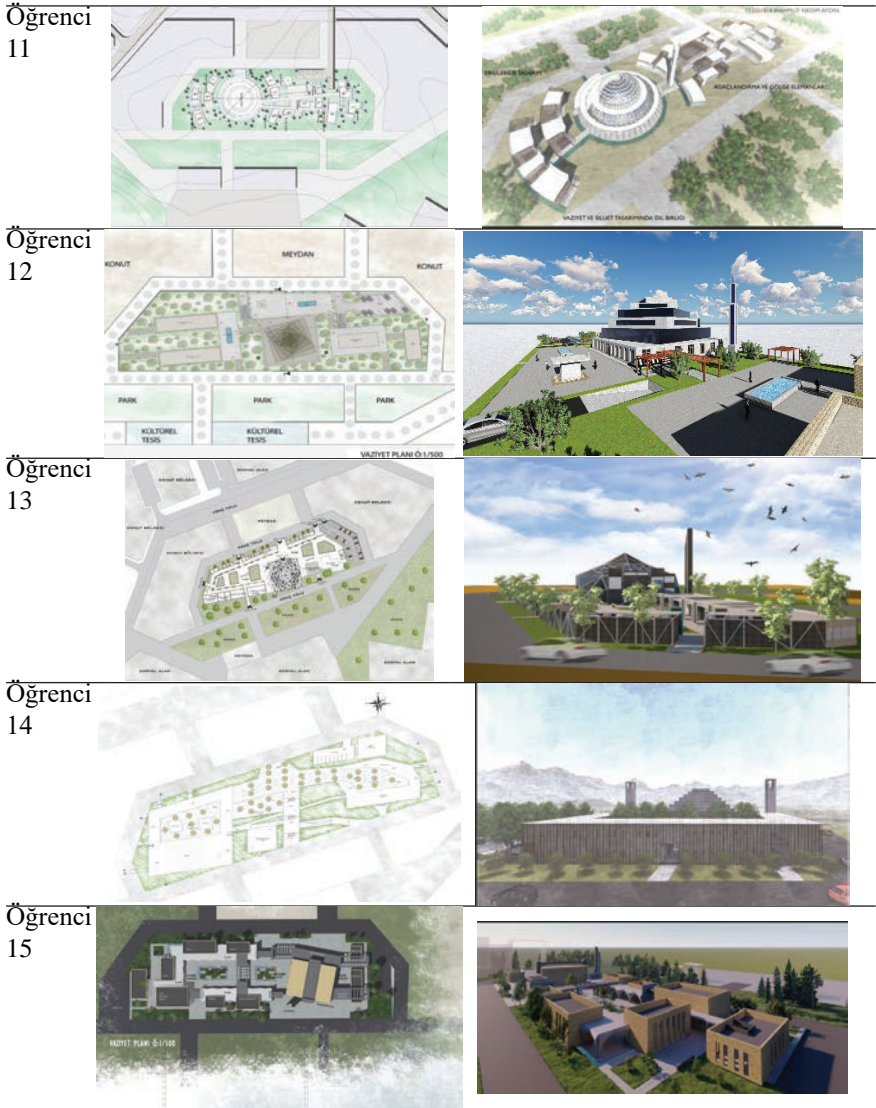
Tablo 4. Sonuç Ürünlerde Gelenekselin Taklidi Tasarımlarına Örnekler

No	Vaziyet Planı	Modeli
Öğrenci 1		
Öğrenci 2		
Öğrenci 3		
Öğrenci 4		

Cami mimarisinde gelenekselin yorumlanması yaklaşımını benimseyen öğrenciler ana fikir olarak; caminin ve yapısal öğelerin günümüz teknolojisi ile yeniden uyarlanması gerekliliğini savunmuşlardır. Çağın tasarımlarının yeni yapı malzemeleri ve yapım teknikleri ile yakalanabileceğini savunan bu yaklaşımda; öğrenciler geleneksele saygı duyarak cami mimarisini yeniden yorumlamışlardır. Stüdyo dersi kapsamında sonuç ürünler yaklaşımlara göre sınıflandırıldığında bu yaklaşımı benimseyen öğrenci sayısı 11 ile diğer yaklaşımlara göre en çok sayıda tercih edilmiştir. Bu yaklaşımı benimseyen öğrencilerin tasarımlarına yönelik paftaları öğrencilerin isimleri sansürlenip, proje tasarımı numaralandırılarak Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Sonuç Ürünlerde Yorum Tasarımlara Örnekler

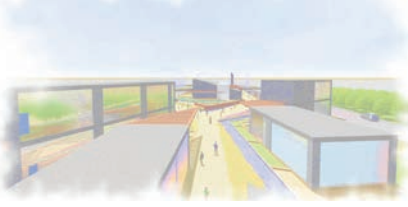

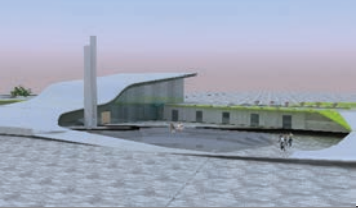
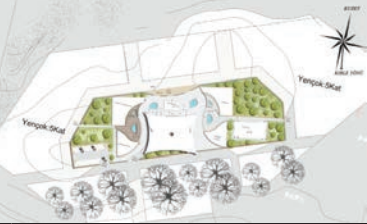

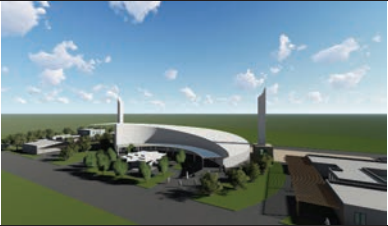
No	Vaziyet Planı	Modeli
Öğrenci 5		
Öğrenci 6		
Öğrenci 7		
Öğrenci 8		
Öğrenci 9		
Öğrenci 10		

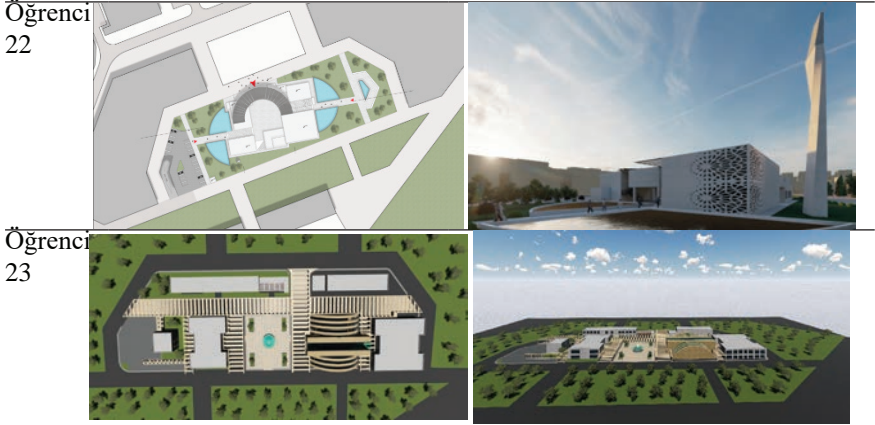

Cami mimarisinde gelenekselin zıttı modern yaklaşımları benimseyen öğrenciler ana fikir olarak caminin ifade ettiği sembolik değerın öz kavramını irdelenmişlerdir. Caminin biçimsel bir olgudan öte anlamlar içerdiği bu yaklaşımda, gelenekselde kubbe ile minarenin bir gereklilikten dolayı tasarlandığı konseptiyle, öğrenciler cami mimarisinde özgür biçimlenişlerle çağdaş mimariyi yakalamak istemişlerdir. Çağın teknolojisinin sunduğu imkanların tasarımlarda kullanıldığı bu yaklaşımda, öğrenciler güncel malzeme ve teknikleri projelerinde kullanmışlardır. Cami formunun özgür olarak biçimlendiği bu yaklaşım 8 öğrenci tarafından benimsenmiştir. Bu yaklaşımı benimseyen öğrencilerin tasarımlarına yönelik paf-

taları öğrencilerin isimleri sansürülenip, proje tasarımı numaralandırılarak Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Sonuç Ürünlerde Modern Tasarımlara Örnekler

No	Vaziyet Planı	Modeli
Öğrenci 16		
Öğrenci 17		
Öğrenci 18		
Öğrenci 19		
Öğrenci 20		
Öğrenci 21		

4. Sonuçlar ve Öneriler

Günümüz cami mimarisinde geleneksel cami mimarisinin ya da kubbe, minare, kemer, tonoz ve revak gibi öğelerinin oranlarının bozularak betonarme malzeme ile kopyalanması mimarlık camiası tarafından eleştirilmektedir. Kentlerin kimlik problemlerinden birini oluşturan özgünlük sorununa cami mimarisi tasarımları üzerinden ele alındığında, çağdaş tasarımlara yönelik bilinç eksikliğini kentlerimizde yapılan uygulamalardan anlaşılmaktadır. Bu çalışma cami mimarisinde kimlik sorununu ele alarak, kimliksizleşme alternatif bir çözüm üretme amacıyla mimarlık eğitimi ele alınmıştır. Çalışmanın ana hipotezi olan stüdyo eğitimi ile öğrencilerin farkındalıklarının artırılacağı kanısından yola çıkılarak teorik ve uygulamalı bir atölye çalışması yapılmıştır. Bu kapsamda yürütülen stüdyo eğitimi sürecinde elde edilen sonuçlar şu şekilde sıralanabilir:

- Öğrencilerin tarihi çevre, yeni yapı tasarımı, kimlikli kentler, kimliksizleşme sorunu, monotonlaşma gibi kavramlara yönelik kuramsal alt yapılarının eksik olduğu veya teorik bilgilerini stüdyo eğitimlerine aktaramadıkları görülmüştür. Bu nedenle literatür taraması ve Dünya’da ve Türkiye’de yer alan örnek projeler ile öğrencilerin kuramsal alt yapıları geliştirilmeye çalışılmıştır. Teorik bilgi atölye içi tartışmalarla desteklenerek, öğrencilerin zihinlerinde bilinç oluşturması amaçlanmıştır.

- Öğrencilere teorik bilgi verilmesine rağmen, uygulamaya aktarılırken zorluk yaşadıkları ve jüri kritikleri doğrultusunda projelerini geliştirmeye ihtiyaç duydukları gözlemlenmiştir. Fakat teorik bilgilerin öğrencilerin tasarımlarını olumlu yönde geliştirdiği görülmüştür. Öğrenciler projelerinin ana fikirleri ve sonuç ürünlerini cami mimarisinde kuramsal yaklaşımlara dayandırarak savunmuşlardır.

- Öğrencilerin tasarımları incelendiğinde; %17'si gelenekselin taklidi, %48'i öğrenci gelenekselin yorumlandığı, %35'i ise özgür biçimlenen cami mimarisini benimsemişlerdir. Bu sonuçlar doğrultusunda geleneksel cami mimarisi ve elemanlarını yorumlayarak günümüze uyarlamayı seçen öğrenci sayısının en fazla olduğu görülmektedir. Geçmiş ile bağlantı kurmayı sağlayan, geçmişe saygı duyarak geliştirilen yeni tasarımı yansıtan ve uyum yaklaşımı olarak değerlendirilen bu görüş en fazla savunucusu olan yaklaşım olarak görülmektedir. Öğrencilerin ikinci sırada zıt yaklaşımlar olarak değerlendirilen gelenekselin mimaride bulunan tasarımın aksine özgür biçimlenen farklı formlarda tasarımlara yöneldikleri görülmüştür. Literatürde eleştirilen yaklaşım olan taklit yaklaşımını ise en az sayıda öğrenci benimsemiştir.

- Stüdyo eğitimi sonunda öğrencilerin %17'si eleştirilmesine rağmen geleneksel cami mimarisinin taklit ederek tasarımlarını gerçekleştirmişlerdir. Fakat öğrencilerle atölye içi yapılan tartışmalarda, gelenekselin kopyalandığı cami tasarımlarına eğilimleri olduğu görülürken, sonuç ürünlerde teorik bilgilerin farkındalık düzeyini artırdığı ve taklit tasarımlardan kaçındıkları görülmüştür. Öğrencilerin %83'ünün taklit uygulamalardan uzaklaşması atölye başarısı olarak görülmektedir.

- Bu çalışma kapsamında stüdyo eğitiminde verilen teorik alt yapının oluşturulması gerekliliği ve uygulamalı eğitim olarak tasarımlarla desteklenmesinin önemi ortaya konulmuştur. Mimarlık eğitimi esnasında konu ile ilgili farkındalığın oluşturulmasıyla mimarlık meslek hayatına yansıtılacağı düşünülmektedir. Cami mimarisinde ve kentsel kimlik sorununun temel çözümü olarak mimarlık eğitiminde verilmesi bu çalışma ile desteklenmiştir.

Kaynaklar

- Arif, B. (1931). Kandilli Camii. *Arkitekt*(10), 326-330.
- Aydın, E. (1998). *Tarihi Çevre İçindeki Yeni Yapılaşmaların Uygulama Sonuçları*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Baydarlıoğlu, B. (1994). *Tarihi Şehir Dokusunda Yeni Yapı Uygulamaları: Karaköy - Beşiktaş Arasında Silueti Etkileyen Bir Grup Yeni Yapının Değerlendirilmesi*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Bektaş, C. (1991). Korumak. *Mimarlık Dergisi*, 1, 72-73.
- Çobanoğlu, A. V. (2009). Sultan Ahmet Camii ve Külliyesi *İslam Ansiklopedisi* (Vol. 37, s. 497-503).
- Doğrusöz, N. (1994). *Tarihi ve Özgün Çevrelerde Yeni Yapı Sorunu ve "İnfill" Olgusuna Farklı Yaklaşımları*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Duralı, İ. K. (2007). *Tarihi Çevrede Yeni Yapılaşma Uygulamalarının İrdelenmesi*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Düzgün, H. (2010). *Tarihi Çevrelerde Yeni Yapı Tasarımında Kabuk - Bağlam İlişkisinin Temel ve Güncel Tasarım Kavramları Açısından İncelenmesi*. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü., İstanbul.
- Enç, G. (2009). *Tarihi Kent Dokusunda Yeni Yapı Tasarım Ölçütleri ve Fener Semti Örneğinde Uygulanabilirliğinin İrdelenmesi*. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Güler, Ö. (2004). *Tarihi Çevrelerde Çağdaş Bina Tasarımı: Ortaköy ve Yakın Çevresinde Yeni Bina Uygulamalarının Değerlendirilmesi*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Haider, G. (1980). Islamic Architecture in Non-Islamic Environments. L. Safran (Ed.), *Places of Public Gathering in Islam* (s. 123-125): Philadelphia.
- Jahic, E. (2008). Stylistic Expressions in the 20th Century Mosque Architecture. *A Scholarly Journal of Architecture and Urban Planning PROSTOR*, 1(35), 2-21.
- Karatosun, M. B. (2010). Geleneksel Dokularda Yeni Yapı Tasarımı: Alaçatı Örneğinin İncelenmesi. *Ege Mimarlık*, 4(75), 32-35.
- Kazmaoğlu, M., ve Tanyeli, U. (1986). 1980'li yılların türk mimarlık dünyasına bir bakış. *Mimarlık*, 24(2), 31-48.
- Korumaz, M., ve Özkaynak, M. (2019). Tarihi Çevre/Yapı Duyarlı Stüdyo Eğitimi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 8(23), 201-225.

- Kuban, D. (1967). 20. Yüzyılın İkinci Yarısında 16. Yüzyıl Stilinde Cami Yaptırmayı Düşünenlere. *Mimarlık Dergisi*, 48(10).
- Kuban, D. (2011). Cami Tasarımında Sinan'ı İzlemek Bağlamında Uyarılar. *Yapı*(353), 68.
- Norberg-Schulz, C. (2001). Yer Kavramı Bağlamında Eski Çevrelerde Yapılaşma. *Mimarlık Dergisi*(297), 42-43.
- Oç, T., Heath, T., ve Tiesdell, S. (2010). Design in Historic Urban Quarters. *Rivista di Scienze del Turismo*(2), 51-74.
- Öz, T. (1954). Yeni Yapılacak Camiler Münasebetiyle. *Arkitekt*(9-12), 188.
- Özçakı, M. (2018). KubbenİN Camİ MİmarİSİNdeki Yerİ Ve Önemİ. *İdil Dergisi*, 7(44), 383-402. doi: 10.7816 /idil-07-44-04
- Rasdi, M. (2002). The design of mosques as community development centres from the perspective of the Sunna and Wright's organic architecture. *Global Built Environment Review*, 2(2), 40-50.
- Serageldin, I. (1996). A Critical Methodology for Discussing The Contemporary Mosque. I. Serageldin & J. Steele (Eds.), *Architecture of The Contemporary Mosque* (s. 8-19): Academy Editions.
- Şengül, E. Erişim Tarihi:24.07.2021, <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44434/edirne-selimiye-camii-ve-kulliyesi-edirne.html>
- Turhan Kut, Z. (2017). *Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımına Bir Bakış: İstanbul Özelinde Bir Değerlendirme*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- URL-1. Erişim Tarihi:25.07.2021, www.hurriyet.com.tr
- URL-2. Erişim Tarihi:25.07.2021, www.mimarizm.com/makale/sah-faisal-cami-vedat-dalokay_113495
- URL-3. Erişim Tarihi:25.07.2021, <http://mimdap.org/2016/07/dusan-dzamonya-hyrvatistanda-rijeka-kentinde-bir-camii>
- URL-4. Erişim Tarihi:15.05.2021, www.emrearolat.com/project/sancaklar-mosque
- URL-5. Erişim Tarihi:24.07.2021, https://archnet.org/sites/891/media_contents/22284
- URL-6. Erişim Tarihi:24.07.2021, www.cinicimimarlik.com/tr/tbmm-camii
- Velioğlu, A. (1992). *Tarihi Çevre İçinde Mimari Tasarım ve Süreci Üzerine Bir Araştırma*. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trabzon.